

«Согласовано»

Заместитель директора по УВР:

 /Н.М. Михайлова/

« 2 » сентября 2020г.

«Утверждено»

Директор МОУ «Большекарамасская СОШ»

 /В.А. Михайлова/

« 2 » сентября 2020г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по предмету

«Родной язык»

4 класс

УМК «Школа России»

✱

Составитель:

учитель начальных классов

Лицензия Э.А.

МОУ «Большекарамасская средняя общеобразовательная школа»

УМЫЛТАРЕН ВОЗЫМАШ

Марий йылме дене пашам ыштышаш программым тыгай программе негызеш возымо: Марий йылме программе (1-4). Йошкар-Ола, Марий туныктыш институт, 2001 ий.

I — IV класслаште тунемше-влак чыла шинчымащым утларакше марла налыт. Шочмо йылме шкежат икымше класс гычак предмет семын туныкталтеш.

Арамлан огыл шочмо йылмым каласен мошташ лийдыме мастар туныктышо маныт. Марла умылтарымым йоча каньылынрак да писынрак авалта, уш-акылжымат куштылгынынрак виян'да. Шочмо йылмыж дене ойлымыж годым икшыве кугу нелылыкым ок шиж. Уроклаште тудо литератур йылмым вашлиеш, ава шор дене толшо мотор йылмын нимучашдыме сораллыкше ден юзо вийжым шке шум-чонышкыжо шын'дара.

Шочмо йылме урокышто тыгай цель- влак шындалтыт:

- туныктышо дене пырля шочмо йылмын йыжынлажым лончылаш да тудын законлажым иктешлен кодаш;
- ум да шукым пален налаш йоча-влакым кумылан'даш;
- пусо уш-акылым вияндаш;
- литературно чаткан ойлымо да возымо йылмым пойдарен да лывыртен шогаш;
- эреак тыршен тунемаш кумылан'даш;
- каллиграфический да орфографический йонылыш деч посна серымашке шуаш полшаш;
- урокысо жапым моштен, шот дене кучылташ туныкташ, пашам шкевуя ыштыме турло йон дене палдараш;
- йоча-влаклан творчески кушкашышт йоным ышташ;

Чыла сомыл кокла гыч поснак ик паша нерген ушештарен каласыде ок лий. Шочмо йылме ден сылнымут гоч норго ен ушышкыжо эн ушан да волгыдо шонымаш-влакым шындарышаш, пайдале паша деч посна илен кертдыме, шочмо эл ден калыкклан суапым конден кертше, ару шум -чонан айдеме кушшаш.

Тунемме планыште марий йылмын верже

Россий Федерацийысе тунемме төнеж- влакын базисный планышт дене келшышын марий йылмылан IV классыште 34 тунемме арня лиеш. Марий йылме урок арнялан кокыт эртаралтеш. Тунемме ий мучко 68 шагат погынышаш.

Тыгай учебник кучылталтеш:

Учебник: Марий йылме. С. Д. Дмитриев, Йошкар-Ола, Марий книга савыктыш, 2005

Тунемме ий мучаште йоча мом палышаш да ыштен моштышаш.

Тунемше ойлымаш ужаш-влакым: лум мутым, пале мутым, чот мутым, олмештыш мутым, глаголым, наречийым да почеш мутым - да нунын грамматический ойыртемыштым палышаш. Тудо икгай членан простой да сложный предложенийым ойыраш туналшаш, вияш ой дене палыме лийшаш;

- возымо писылык кушшаш: икымше пелийыште 1 минутышто 45 буквам серен шуктыман, кокымшо пелийыште - 65 буквам;

- 70 - 80 шомакан текстым йонгылыш деч посна каллиграфически арун да чаткан шкевуя возен налшаш аде диктовка почеш серышаш, тидын годым тунемме орфограмм-влакым туткын шекланышаш,, предложений мучашеш келшыше препинаний знакым шындышаш; тыгак икгай членан предложенийыште союз уке годым, эше **а, но** союз ончылан запятойым шындыде кодышаш огыл; сложный предложенийым синтаксически лончылымеке, союз уке голым кок простой предложений коклаш запятойым шындаш тунгалшаш, ты шотышто **гын, гынат, манын** союз-влакат запятой шындышашым шижтарышаш улыт;

- мут-влакым фонетически лончылышаш;
- раш морфеман щомак-влакым состав шот дене шеледышаш;
- ойлымаш ужаш-влакым: лум мутым, пале мутым, чот мутым, олмештыш мутым, наречийым да почеш мутым - да нунын грамматический формыштым каласышаш;
- предложенийым синтаксически лончылымыж годым тудын простой але сложный улмыжым, подлежащий ден сказуемыйым, дополнений, определений ден умландарыше член-влакым палемдышаш;

- текст почеш шкевуя планым ыштышаш да 70 - 90 мутан ойлымаш почеш изложениям серышаш;
- темлыме текст почеш описаний да шонкалымаш сынан ойлымашым чонгышаш, 11 - 12 предложениян (70— 80 шомакан) сочиненийым возышаш.

Чын возен моштымаш да йылмым лывыртымаш

Шочмо йылме - илыш умылымаш, уш-акыл воштончыш да шум -чоң поянлык. Тудо мемнам шымата, лыпландара, эмла, арален налеш да кумылнам нолта. Йылме полшымо дене уш-акылетым вияйндет, вес ен нерген утларак пален налат.

Марий йылме урокышто ыштышаш тун сомыл - уш-акыл виян'дымаш ден йылмым лывыртымаш, воспитательный паша. Нине кум йогын урокышто ик энерыш ушна.

Йылмым лывыртеме нерген ойлымо годым эн ончычак предложенийым шарналтыман. Тудым чын да моштен чоныде, икте- весе дене кыл кучашат ок лий. Турло предложенийым лудмо, лончылымо да чонымо негызеш изи ньога шке шочмо йылмыжым келгын умылен налеш. Ты шот дене "Предложений" тема чыла классыштат рудо верым налшаш.

Предложений. Мут-влакым палыме, почела каласен кайыме, нунын ойыртемаштым лончылымо дене гына шке шонымым вес ен'лан писын да раш почын пуаш огеш лий. Тыйым умылышт манын. мут-влакым икте-весе дене кылден, кельштарен радамлен, чапле предложенийым чонген кутырыман.

Тунемше-влак I классыштак, эше буква-влак дене палыме лийме деч ончычак, предложений нерген умылымашым налыт. Варажым предложенийым мут деч, мутым предложений деч ойыраш тунемыт. Нуно ойлымо да лудмо годым предложений пытымым йук дене палдарышаш улыт. I классыштак предложенийым кугу буква дене возаш тунгалаш да точкым шынден мучашлаш тунемыт.

II классыште икшыве-влак предложений мучашыште точкым, вопросительный да восклицательный знакам кучылташ тунгалыт. Предложенийын главный членже-влак дене палыме лийыт, йодыш почеш мут-влак коклаше кылым рашемдат.

III классыште мут сочетаний кугу верым налеш. Мут сочетанийыште да предложенийыште шомак-влак коклаше кыл лончылалтеш. Каласыме цель дене ойыртемайтше повествовательный, вопросительный да побудительный, интонаций дене ойыртемайтше восклицательный да восклицательный огыл предложений-влак рашемдалтыт. Главный да второстепенный член-влак тунемалтыт.

IV классыште «Предложений» раздел почеш паша шуко ышталтеш. Икгай членан предложений-влак посна ойыралтыт. Союз деч посна, **да, ден, а, но** союз-влак дене ушалтше икгай членан предложений-влак тунемалтыт. Сложный предложений дене палыме лийыт. Ончыч сложносочиненный, вара **гын, гынат, манын** союзан сложноподчиненный предложений-влак темлалтыт. Палымаш манме амал денак вияш ой пурталтын.

Мут. Предложений дене палыме лийме годым мут нерген ойлыде никузе от керт. Шомак деч посна предложенийым от чонго. Мутым турло могырым лончылен, ныл ий коклаште йоча теве мом пален налеш:

- каже шомак шкена йырысе илышын могай-гынат ик йыжын'жым почын пуа, мом-гынат ончыкташ кучылталтеш;

- чыла мутынат шке грамматический ойыртемеже уло: каже шомак могай-гынат ойлымаш ужаш лиеш, турло формым налеш, предложений чонымаштат турлын кучылталтеш, могай гынат вес шомак дене кылдалтеш;

- каже мут ик але шуко значенийе дене ойыртемайтеш, лишыл да ваштарела, тунг да вончештарыме значениян лийын кертеш.

I классыште знаменательный ойлымаш ужаш-влаклан йодышым шындаш темлалтеш.

II классыште ко? мо? могай? мом ышта? йодышлан вашештыше шомак –влак дене палыме лийыт. Ен, ачалум ден фамилийым, вольыклан да моло чонанлан пуымо лумым, тыгак ял, ола ден энер лумым кугу буква дене тунал возаш тунемыт. Кумдан кучылталтше почеш мут-влак лончылалтыт.

Мутвож нерген туналтыш умылымаш пуалтеш.

Пич мужыран йонгыдо согласный йук-влак эскералтыт, тыгай йукан шомак-влакым чын возаш туныктат.

III классыште "Мутын составше" тема кугу верым малеш. Мутвож,суффикс, мугмучаш шомакын ужашыже семын лончылалтыт, Ынде нуно утларак келгын тунемалтыт.

Марий йылмысе гласный йук-влакын икте-вееышт дене кельштаралтмышт (сингармонизм) икымше гана III классыште вашлиялтеш. Тудо ударенийдыме гласный мучашан шомак-влакым возымаш дене кылдалтеш.

III классыштак шукурак жапым ойлымаш ужаш-влак налыт. Лум мут, пале мут, глагол ден почеш мут келгырак тунемалтыт.

IV классыште палыме ойлымаш ужаш-влак радамышке олмештыш мут, чот мут ден наречий ушнат. Икгай членан предложенийым лончылымо, тыгак сложный предложений дене палыме лийме годым союз нергенат мугым лукман.

Ойлымаш ужаш-влакым тунемшыла, мутын составшым у семынак лончылаш йон лектеш. Ындыжым тудым шомак ышталтмаш дене кылдаш утларак келша.

Мут-влакым орфографически чын возымашлац жап утларак ойыралтеш. Тунемше-влак грамматический правил-влак дене ятыр палыме лийыныт, чын серымаште паша шуко ышталтын. Туге гынат "Марий йылме" учебникласе да С.Д.Дмитриевын "Чын возо" орфографий мутер-влак почеш сомыл эре шукталтшаш.

Йук ден буква. Йук да буква-влак дене тунемше-влак I классыштак палыме лийыт. Тыгай шинчымаш утларакше лудаш да возаш туныктымаш дене кылдалтеш.

У ий деч-вара йук ден буква-влакым лончылымаш фонетика ден графика кукшытышко нолталтеш.

II классыште фонетика дене паша умбакыже шуйна.

II классын кугурак фонетический темыже – «Ударений».

IV классыште посна фонетический тема уке. Ынде I—III класслаште чыла тунеммым ушештарен да иктешлен шогыман.

Курылтде кутырымаш. Чумыр марий йылмым тунеммашын саскаже уш-акылым виян'дымаште да йылмым лывыртымаште палдырнышаш. Тиде пашам ворандарен колтена гын, пугынь туныктымо сомылан сай лектышан лиеш.

Йылме лывыртыме паша шуко шорынан: 1) шочмо йылмысе кажне йукым чын да раш ойлаш туныктыман, предложенийын интонацийжым эскерыман, паузым моштен ыштыман; 2) йочан мут чондайжым эреак пойдарен шогыман, южо шомакшын мом ончыктымжым рашемдыман; 3) предложений-влак пеш шуко турло кышкаран лийыт, нуно урокышто лончылалтшаш да тунемше-влакын предложений чонымо конструкцийыштым пойдарышаш улыт; 4) предложений-влак икте-весеышт дене ушнен, кылдалт шогышо ойлымашым ыштат. Ончыч туныктышо ямде текстым пуа, кузе чоналтмыжым умылтара, вара тунемше-влак шкештат курылтде кутырымашке ушнат.

Йылме лывыртыме паца кажне классыште ышталтеш. Тудо лудмаш, возымаш да йылме уроклаште шукталтеш. Лудмаш уроклаште йоча-влак йодыш-шамычлан вашештат, мо нерген лудмыштым каласкалат, серымаш урокышто сурет почеш предложенийым але изирак ойлымашым чонгат, эскерымышт негызеш каласкалат. Йылме уроклаште изложений ден сочинений-влак возалтыт

Кажне классыште творческий пашалан кугу вер ойыралтеш. Тудлан кок арняште ик шагат пуалтшац.

IV классыште кажне тунемме чырыклан 2 изложенийым серыктат. Изложенийлык текстын кугытшо 80 — 95 мутан лиеш.

Сочиненийыште икшыве **шке** шонымашыжым **шке** шомакше дене серен ончыктышаш. Миниатюр сочинений гыч тунгалын, сурет, диа- да кинофильм, лудмо книга, эскерымаш да шонкалымаш негызеш серымашке кусныман.

II классыште изложений семынак сочиненийымат кажне чырыкыште эртарыман. Тун'алтыш жапыште тудым кугыт шот дене изиракым ыштыктыман. III — IV класслаште изложенийлашке шке шонымашым пуртыкташ тунгалман. IV классышште кажне тылзын 2 сочиненийым возыкташ кулеш.

Тунемме ий мучко 4 классыште тынар письменный паша серыкталтшаш:

Паша	Тунемме чырык				Шагат
	I	II	III	IV	
Диктант	2	2	2	3	9
Изложений	2	2	2	2	8
Сочинений	2	2	3	2	9

Арун да чаткан возымаш. Арун да чаткан сераш йылме урокышто туныктат. IV классыште кажне йылме урокышто (тышке руш йылме урокат ушна) 7- 8 минут ойыралтеш, арняште 1 шагат чумырга.

Чистописаний урокышто мом возыктышашым программыште ончыктымо гынат, тунемше-влакын каллиграфический йонылышыштым торлаташ манын, шке гыч серышаш буквам темлаш орман огыл. Тунемше-влак могай буквам уданрак возат, могай ушалтмашым йонылыш ыштат, кунам курылтышым колтат, тудлан жапым шукурак ойырымаш.

Тунемше-влакын шинчымашыштым тергымаш. Марий йылме дене йоча-влакын налме шинчымашышт сай да пенгыде лийже манын, ушештарыме, иктешлыме да тергыме пашам луштарыман огыш. Сандене тыглай да контрольный возен налмаш эртаралтшаш. Йоча-влак печатный, тыгак письменный текстымат серен налаш тунемыт. Пеш эркын да утыждене писын возымат шотлан ок тол. Икшырымын серыме лач лиеш. Тунам тунемше-влак ик минутышто 40 буква возен кертыт. Тыгодым ученик иканаште шонкален да мом серымыжым умылен шукта.

Возен налмаш дене пырля турло диктант-влак (шижтарыше, умылтарыше (комментированный), творческий, контрольный да мутер диктант) рудо верым налыт. Туныктымо сынан изложений ден сочинений-влак программыште ончыктымо наре сералтшаш улыт.

Мутер диктантын кугытшо 12 — 15 шомак лийшаш. Контрольный диктантын кугытшо IV классыште икымше пелий мучаште — 65 - 70, тунемме ий мучаште - 75 — 80. Изложений возышаш текстш кугытшо диктантлан ончыктымо деч 10 - 15 шомаклан ешаралтеш. Йочан возымо изложений кугытшо контрольный диктантлан палемдыме нормо гайпак лийшап.

Класс деч ордыжсо паша. Шочмо йылмым урок деч ордыжсо пашаште кумдан да пайдалын кучылтман. Южгунам иктаж-кудо внеклассный мероприятийже урокысо деч келгырак кышам коден кертеш. Урок деч вара у он'ай книга, "Ямде лий" газетым, "Кече" журналым тушкан лудмаш, икшыве-влаклан лумын ямдылыме "Куткыеш", "Ужар илем" радиопередачым иквереш колыштмаш, телевидений дене йоча передачым, театрыште але тувыра полатыште спектакльым ончымаш, концертыште сылне мурым але наизусть тунемме почеламутым йонгалтарымаш да мурен куштымаш «Шочмо йылме» кружокышко коштымаш, «Шочмо йылме» стендым сорастарымаш, пырдыжгазетым лукмаш, турло альбомым' ямдылымаш, йоча газет ден журнал редакцийыш заметкым колтымаш, вес щколышто тунемше шке тангашлан серышым возымаш - чыла тиде паша ученик-влакын кутырымо да серыме йылмыштым лывырташ да шкеныштым идейно шуараш кугу йоным ышта.

Программын содержанияже

Марий йылме да йылмым лывыртываш (68 шагат)

II-III класслаште тунеммым ушештарымаш.

Предложенийын главный да второстепенный членже-влак.

Мут-влак кокласе кыл. Предложений мучашеш точкым шындымаш.

Предложений. Текст.

Ойлымаш ужаш-влак: лум мут, пале мут, глагол да почеш мут.

Мутын составше. Лум мутышто, пале мутышто да глаголышто мутвож, мутмучаш ден суффикс-влак.

Йук ден буква-влак. Гласный да согласный йук-влак. Ударениян да ударенийдыме слог-влак. Мут мучашсе ударенийдыме **о, о, е** гласных лум мут, пале мут ден глагол-влак.

Предложений. Мут сочетаний. Мут сочетанийыште тунг да рашемдыше шомак-влак.

Предложенийын главный да второстепенный членже-влак: дополнений, определений да умландарыше член.

Распространенный да распространенный огыл предложений-влак.

Икгай членан предложений-влак. Икгай подлежащая предложений. Икгай сказуемая предложений. Икгай второстепенный членан предложений. Икгай членан предложенийыште союз уке годым запятойым шындымаш.

Ден, да, тыгак а, но союз дене ушалтше икгай членан предложений-влак. **А, но** союз улмо годым запятойым эре шындымаш.

Сложный предложений. Союзан да каже простой предложенийыште кок главный членге улман сложносочиненный предложений-влак.

Гын, гынат, манын союзан сложноподчиненный предложе ний-влакым кучылтмаш.

Вияш ой. Авторын мутшо деч вара да тудын деч ончыч шогы шо вияш ой. .

Предложений ден ойлымаш ужаш-влак.

Чот мут. Чот мутын кулешлыкше. Икте гыч лу марте шотлы маш, нуным предложенийыште кучылтмаш. Шотлымо да радам чот мут-влак.

Олмештыш мут. Личный олмештыш мут-влак. Личный ол-мештыш мутын числа, лица да падеж дене вашталтмыже.

Наречий. Жапым (таче, икече, умаште ...), верым (тыште, умбалне ...) да кузе лиймым (сайын, эркын ...) ончыктышо наречий- влак.

Курылтде кутырымаш. Мутланымаш (кутырымаш), ылышыште тудын кулешлыкше. Ойлен пуымо вашмутын ойыртемеже.

Текст. Текстын турло лиймыже: каласкалымаш (повествований), описаний, шонкалымаш (рассуждений).

80 - 85 шомакан текст почеш изложенийым возымаш. Тудым тичмашын, кучыкемден (туртыктен) але шке шонымашым пуртен серыктат. Тунгалтыш жапыште планым тушкан чонгат, вара - шкевуя. Сурет, диафильм, тыгак учебный кинофильмын ужашыж почеш сочиненийым возымаш. Эскерымаш да ылыш гыч налме негызеш описаний да шонкалымаш сынан изирак ойлымашым чонгымаш.

Арун да чаткан возымаш

Изи да кугу буква-влакым ончыч шолдыранрак, вара тыгыдынрак тыгай тушка дене серымаш:

- 1) и, ш, й, И, Ш, Й, г, п, т, р;
- 2) л, м, я, Л, М, Я, А;
- 3) ц, щ, Ц, Щ, У, Ч, ч, у;
- 4) с, е, ё, С, Е, Ё, о, О, а, д, б, о, О;
- 5) ь, ы, Ы, ь, в;
- 6) Н, Ю, К, н, н, ю, к;
- 7) з, э, х, ж, В, З, Ж, Ф;
- 8) Ф, У, Г, П, Т, Б, Р, Д.

Буква-влакым серымаште кучылталтше тун 8 элемент нерген ушештарымаш. Кажне букван могай да мыняр элемент гыч шогымыжым рашемден шогымаш. Буква-влакын кушан, улан да покшелан ушалтмышт нерген шинчымашым пентыдемдымаш.

Изи да кугу буква-влакын кукшытыштым да лопкытыштым эскерымаш. Тетрадь корнышто кушко кузышо але улыко лекше ужашан буква-влакым уэш серымаш: 1) в, б, н г; 2) у, у, з, д, р, ф. Корно умбак лекше палан буква-влакым возымаш.

Мут ден мут коклаше, шомак коргышто буква ден буква коклаше верым торрак коден возаш тыршымаш. Эркын-эркын писынрак серымашке куснымаш. Тунемме ий мучаште 1 минутышто 30-40 мутым возен шуктыман.

Тунемме ий мучко чын сераш туныктышаш мут-влак

Автобус, айдеме, библиотек, билет, вашлияш, знамя, издер, икана (кунам?), ик гана (мыняр гана?), йорташ, йук-йуан, йуксо, йырваш, йырым-ваш, йырым-йыр, кастене, кечывалым, кудывече, ку, кужго, кушко, кушно, лудиге, лупс, луымшо (мынярымше?), мемнан, муй, мундырно, негыз, орва, пакча, писе, пбрткайык, презе, пугыльмо, пусо, снеге, тембалне, теный, умбалне, уй, улно, уштервоштыр, чывиге, шемшыданг, шоссе, шофер, шуй, экскурсий, южгунам.

Тунемше-влакын шинчымашыштым аклыме нормо-влак

Тунгалтыш класслаште тунемше-влакын шинчымашышт ден моштымашыштым аклыме нормо-влак тунемме материалым пентыдын да келгын умылен налаш йоча-влаклан полшышаш улыт.

Нине нормо-влак йоча-шамычын кузе тунеммыштым эреак терген шогаш, почеш кодмыштым да умылен шуктыдымыштым пытараш, начар отметкым налмыштлан корным петыраш йоным пуат.

Тунемше-влакын шинчымашышт ден моштымашыштым чын аклымаш туныктышын пашаштыжс процент верч тыршымым корангдаш, туныктышо ден тунемше-влакын пашаштышт формализм деч утлаш полшышо пещ кулешан йон.

Чын шындыме отметке йоча-влакым кумылын тунемаш тарата, лудын-возен моштымо усталыкым чарныде виянгден толаш полша.

Тунемше-влакын шинчымашышт йодыштво ион дене да возыктымо контрольный паша дене тергалтеш. Возыктымо контрольный паша тергышаш тема дене йоча-влакын теоретический материалым сайын тунем налмышт да тудым кучылт мошташ ямдылалт

шумышт почеш веле эртаралтеш.

Грамматика, чын да арун возымо, йылмым лывыртыме дене шинчымаш ден моштым тергымаш да аклымаш

1. Ойлымо вашмутым аклымаш

Йодыштмаш - тунгалтыш класслаште тунемше-влакын нине ужаш дене шинчымашышт ден моштымашышт аклыме пеш кулешан йон. Ойлымо вашмутлан отметкым шындыме годым теве мо шотыш налалтеш: 1) вашмут турыс да чын мо; 2) каласкалымыжым тунемше кузе умылен; 3) радам дене каласкала мо да ойлымо йылмыже могай.

Тунемшын тичмаш вашмутшо, поснак III - IV класслаште, туныктышын темлымыж почеш курылтде каласкалыме лийшаш да тунемме материалым сайын умылымыжым ончыктышаш: вашмутшым (правилым, определенийым) йоча шке примерже дене пентыдемден моштышаш, туныктышын куштымыж почеш текстыште кулеш грамматический категорийым (предложений членым, ойлымаш ужашым, мутын ужашыжым, падежым, числам, жапым да молымат) палышаш, темлыме правилан мут-влакым муын, нунын возалтмыштым умылтарен моштышаш, практический упражненим ыштыме годым да эн ончычак мутым турло йон дене (буква ден йукым умылтарыме, состав дене, морфологически) лончылымо годым, тыгак предложений нерген каласкалыме годым шинчымашыжым шкевуя да чын кучылтшаш.

Изи школьник-влакым ойлаш туныктымо тунгалтыш жапыштак нунын вашмутышт ушандарыше, негызлыме лийшаш: шкевуя каласкален, йоча-влак ойыштым чын чонышаш улыт (шонымым радам дене ' каласкален пуат, мутым кучылтмо, предложений ден мут сочетанийым чонгымо шотышто литературный йылмын нормыжым огыт пудырто).

"5" отметке шындалтеш:

тунемше тичмаш да чын вашмутым пуа; программыште палемдыме материалым сайын умылен налын; вашмутшым шке примерже дене пентыдемден; мут ден предложенийым лончылымо, тунемме грамматический категорийым текстыште палыме годым шинчымашыжым шкевуя да чын кучылтеш, мутын кузе возалтмыжым да препинаний знак шындымым умылтарен мошта; вашмутым радам дене, курылтде каласкален пуа, ойлымыж годым йылме шотышто йонгылышым ок ыште, но ик изи экшык лийын керте.

"4" отметке шындалтеш:

тунемше "5" отметкылан палемдыме требований дек лишемше вашмутым пуа, но ойлымыж годым йылме шотышто, тыгак чын каласыме правилан примерым ешарыме, текст дене пашам ыштыме, мут ден предложенийым лончылымо годым ик-кок йонгылышым ышта да шкевуя але туныктышын изиш полшымыж дене торлата.

"3" отметке шындалтеш:

тунемше каласкалыме материалым путынь налмаште умыла, но вашмутшо турыс огыл, туныктышо шке йодышыж дене полша; йоча правилым шке примерже дене пыкше пентыдемден; текст дене пашам ыштыме, мут ден предложенийым лончылымо годым йонгылышым ыштылеш да туныктышын полшымыж дене веле торлата; материалым каласкалымыж годым радамым луга. курылтде ойлен ок керт, мутым кучылтмо, мут сочетаний ден предложенийым чонгымо годым йонгылышым ыштылеш.

"2" отметке шындалтеш:

тунемше кулешан правилым але тунемме материал гыч шукажым ок пале, правилым, определенийым каласымаште йонгылышым ышта, нуным вес семын умылтара, мут ден предложенийым сайын лончылен ок мошто, туныктышын полшымыж денат шке йонгылышыжым торлатен ок керт; чарнен- чарнен ойла, каласкалыме радамым луга. йылме шотышто шуко экшык уло.

"1" отметке тунемме материалым йбршеш палыдыме але умылыдымо тунемшылан шындалтеш.

Тергыме жаплан программе почеш сайын тунем налаш да пентыдемдаш кулшо тун правил ден теоретический шинчымашым ойлымо годым вашлиялтше ситыдымаш кугу йонгылышлан шотлалтеш. Нунын кокла гыч поснак кумдан шарлышыже тыгай: правилым, определенийым умылыде тунем налмаш, шке примерым каласен да кучылт моштыдымаш.

Программысе южо йодыш йоча-влакым тыглай гына палдараш темлалтеш. Садлан нунын дене йоча-влакын шинчымашыштлан отметке ок шындалт.

2. Йоча-влакын шинчымашышт ден моштымаш ден возымо пашашт почеш тергымаш да аклымаш

Икымше классыште йоча-влакын шинчымашышт ден моштымаш ден идалык мучко тергалтеш. Возаш туныктымо жапыште турло изи паша ышталтеш: йоча-влак тунемме кугу да изи буквам, посна слогым, куштылго мут-влакым диктоватлыме почеш возат, кид дене возымо да печатлыме шрифтан мут ден кучык предложений-влакым серен налыт.

Тунемме ий мучаште тыгай контрольный паша эртаралтеш: йоча-влак печатлыме шрифтан предложений-влакым возен налыт да диктоватлыме почеш изи текстым возат.

Тергыме да возаш туныктымо паша II - IV класслаште тыгай: диктант, мутер диктант, текстым возен налмаш, изложений, сочинений, грамматический лончылымаш.

Контрольный паша тыглай (текущий) да иктешлыше лиеш. II - IV класслаште утларакше грамматический заданиян диктант (текстым возен налмаш) эртаралтеш. Грамматический заданийже - мут ден предложенийым тичмашын але южо йодыш почеш лончылымаш. Тыгодым кок отметке цындалтеш: иктыже - диктантлан, весыже - грамматический заданийым шуктымылан.

Возымо контрольный паша мыняр гана эртаралтеш? Программысе поснак кулешан южо йодыш але пугынь изи тема шотышто тунемше-влакын шинчымашышт ден моштымаш ден тергаш кулеш гын, контрольный пашам возыктыман. Текстеште тиде тема дене тунг орфограмм, препинаний знак-влак лийман. Нуно ончыч налме шинчымаш ден моштымашын мочол пенгыде улмыштым палаш полшышаш улыт.

Иктешлыше (итоговый) контрольный паша программысе утларак кугу да кулешан тема-влакым тунемме почеш - чырык, пелий, идалык мучаште - эртаралтеш да тунемме чыла тема дене йоча-влакын шинчымашыштым терген ончыкта. Иктешлыше контрольный паша тылеч шуко лийшаш огыл:

Паша	Класс			
	I	II	III	IV
Диктант (грамматический заданиян)	1	3	5	5
Текстым возен налмаш	1	3	4	4
Изложений	—	—	1	1

Диктантым (возен налмашым) тичмаш текст почеш эртараш йонан да пайдале. Тудо литературный йылмын нормыж дене келшен толшаш, воспитательный, познавательный содержаниян лийшаш, тиде классыште тунемше-влак текстым куштылгын умылен кертышт.

Диктант текст шке нелылыкше дене кокла шотан лийшаш, тушко ончыч да кызыт тунемме правиллан орфограмм-влакым пуртыман. Текстеште мут-влак тиде классыште тунемдыме правилланат улыт гын, нуным доскаш возаш кулеш; препинаний знакым туныктышо ойла.

Диктантын але возен налшаш текстын кугытшо тыгай лийшаш:

I класс. Тунемме ий мучко — изи да кугу 2 — 3 буква, 2-3 слог, 2 — 3 мут але кок-кум мутан предложений. Идалык мучаште - диктант 15 мутан, возен налшаш текстат 15 мутан.

Моло классыште диктант ден возен налшаш текст тынар мутан лийшаш улыт:

Класс	Чырык			
	1	2	3	4
II	15-20	20—25	23—30	30—35
III	35—40	40—45	45—50	50—55
IV	55—60	60 - 65	65—70	70—80

Грамматический заданиян контрольный пашалан II - IV класслаште 35 - 40 минут, I классыште 25 - 30 минут ойырлалтеш.

Туныктышо I классыште йочан возымо пашажым мутшо дене веле акла. Тидын годым аклыме паша программын йодмыжлан келшен толеш але уке, шотыш налеш. Диктантыштат, возен налмаштат вич экшык деч шуко огыл гын, сайлан шотлаш лиеш.

II-IV класслаште диктант тыге аклалтеш:

"5" отметке шындалтеш:

диктантыште йонгылыш ден торлатымаш уке, пашам чаткан, каллиграфийын йодмыжым эскерен возымо (буква-влакым икте- весышт дене чын ушымо, кулеш наре шорын возымо, икгай кукшытан, лопкытан улыт да молат).

Ик графический йонгылышым торлатымылан "5" отметкым шындаш лиеш.

Южгунам каллиграфий нормо деч корангме, тыгак ик торлатымаш уло (киен кодшо буквам шындыме, йонылыш возымо буквам торлымо да т.м.). Туге гынат "5" отметкым шындаш лиеш.

"4" отметке шындалтеш:

диктантыште 1 - 2 орфографический (фонетико-графический) да 1 пунктуационный але 1 орфографический да 2 пунктуационный йон'ылыш уло. Пашам чаткан возымо, но каллиграфий нормо деч изиш корангме. Могай-гынат ешартыш ик торлатымаш лийын кертеш.

"3" отметке шындалтеш:

диктантыште 3-5 орфографический (фонетико-графический) йонгылыш уло, вариант турло лиеда: а) 3 орфографический да 2 - 3 пунктуационный, б) 4 орфографический да 2 пунктуационный, в) 5 орфографический да 1 пунктуационный йон'ылыш. Пашам амыртыл возымо, каллиграфий нормо деч кугун торлымо. Могай- гынат ешартыш ик торлатымаш лийын кертеш.

"2" отметке шындалтеш:

диктантыште 5-7 орфографический (фонетико-графический) йон'ылыш уло. Пашам амыртыл возымо. каллиграфий нормым чот пудыртымо. ■

" 1" отметке кандаше деч шуко орфографический йонгылышлан диктантлан шындалтеш.

Диктантыште йон'ылыш тыгай лиеда: мутым возымо годым орфографий правилым шотыш налме огыл, мутышто буквам кодымо але йон'ылыш возымо, мутым весе дене алмаштыме, тиде классын программын келшыше препинаний знак уке, шарнен шогаш учебникыште лумын ойырен палемдыме мут-влакым йонгылыш возымо.

Диктантыште йонылышлан ок шотлалт: 1) орфографий ден пунктуацийын тиде классыштат, ончычат тунемдыме правилышт дене кылдалтше йон'ылыш; 2) предложений мучаште ик гана точкым шындыме огыл, но вес предложенийысе икымше мутшым кугу буква дене туналме; 3) ик мут олмеш весым возымо, но шонымаш ок вашталт (синоним кучылтмо годым монь тыге лийын кертеш); 4) мутвожысо пытартыш согласныйым вес корныш вончыктарыме, но мутым слоглан чын шелме.

Диктантыште ик йонылышлан шотлалтеш: а) кок икгай орфографический але фонетико-графический торлатымаш; б) кок икгай пунктуационный йон'ылыш; в) ик мутышто пачащ-пачащ ыштыме йонылыш; мутлан, кормыжташ мутым кок гана кучылтмо, кок ганажат ж олмеш ш буквам возымо; г) кок изи йонылыш. Изи йонгылышыжо тыгай: а) мутышто ик буквам почела возымо (мутлан, **тааче**); б) мутым ик корно гыч весыш воичыктарыме годым кокымшо ужашыжым возыде кодымо; в) предложенийыште ик мутымак кок гана (почела) возымо; г) мутым возен пытарыме огыл.

Йоча-влакын шинчымашышт ден моштымаштым тергаш эртарыме тыглай (текущий) да иктешлыше письменный пашалан текстым учебник але доска гыч монь возен налмым аклыме годым отметкылык тыгай нормо кучылталтеш:

Отметке	Тынар орфографический да пунктуационный йон'ылыш лийын кертеш		
	II классыште	III классыште	IV классыште
"5"	уке Ик графический	уке	Уке
"4"	1-2 йон'ылыш да 1 торлатымаш	1 йон'ылыш да 1 торлатымаш	1 йон'ылыш да 1 торлатымаш
"3"	3 йон'ылыш да 1	1 йон'ылыш да 1	2 йон'ылыш да 1

	торлатымаш	торлатымаш	торлатымаш
"2"	4 йонгылыш да 1 -2 торлатымаш	3 йбн'ылыш да 1 -2 торлатымаш	3 йонылыш да 1 -2 торлатымаш"
"1"	"2" отметкылык йонылыш деч шуқырак		

Грамматический лончылымашлан заданий (2- 3лийын кертеш) диктантын текстше але возен налшаш текст дене, грамматика да арун возымаш шотышто тунемме материал дене кылдалтшаш. Моланже раш: нуно тунемме грамматический материалым йоча-влакын кузе умылымыштым пален налаш, ойлымо да возымо годым шке. шррнымашыштым кузе кучылт моштымыштым тергаш полшат.

Грамматический заданийым шуктымым аклыме годым шотыш налаш кулеш:
"5" отметке чыла заданийым йон'ылыш деч посна шуктышо, определений ден правилым сайын умылен налмым ончыктышо, пашам ыштыме годым шинчымашым шкевуя кучылт моштышо тунемшылан шындалтеш.

"4" отметке правил ден определенийым сайын умылымым ончыктышо, мут ден предложенийым лончылымо годым шке шинчымашыжым кучылт моштышо да заданийын 3/4 леш шагал огыл ужашыжым чын шуктышо тунемшылан шындалтеш.

"3" отметке тунемме материалын икмыняр ужашыжым палымым ончыктышо, заланийым пельж деч шагал огыл чын шуктышо тунемшылан шындалтеш.

"2" отметке тунемме материалым начарын палыше, грамматический заданийын шуқырак ужашыжым шуктен кертдыме тунемшылан шындалтеш.

"1" отметке ик заданийымат шуктен кертдыме йочалан шындалтеш,

Мутер диктант тергыме тыглай (текущий) паша семын эртаралтеш. Текстеш утларак неле шомак-влак пурталтыт (нуным кажне классын программыштыже пуымо).

Мутер диктантын кугытшо IV класслан 10 - 12 мут.

Мутер диктантлан отметке II - IV класслаште тыге шындалтеш:

"5" отметке – йонгылышдымо пашалан.

"4"отметке - 1 йонылышлан да 1 торлатымашлан.

"3" отметке-2 йон'ылышлан да 1 торлатымашлан.

"2" отметке - 3 - 5 йонгылышлан.

"1" отметке - 6 деч шуко йон'ылышлан.

II — IV класслаште тыгак тунемше-влакын шонымым курылтде возен моштымыштым тергаш лумын паша ышталтеш. Тиде возаш туныктышо изложений да сочинений. Нунылан ик шагат деч шагал огыл ойыралтшаш. Чырыкыште возаш туныктышо 3 - 4 творческий пашам ыштыкташ кулеш.

Изложенийлык текстын кугытшо нылымше чырыклан IV классыште 80 - 90 мут лийшаш.

Изложенийлан текстым тун шотышто каласкалыше (повествовательный) содержания ным налыт. IV классыште суретлыман да шонкалымашан ужаш пурталтеш.

Темыжат, содержанияйжат воспитательный задачейм шукташ полшышт да йоча-влаклан умылаш куштылго лийышт;

IV классыште сочиненийын кугытшо - 0.5 -1 странице, 11-12 предложений (70- 80 мут).

Сочиненийлан ойырен налме тема илыш дене кылдалтшаш, йоча-влакын илышышлан, пашашлан да кумылышлан лишыл лийшаш, содержанияйжым нуно куштылгын умылен кертышт, текстын чонгалтме радамже раш лийже, йылмыжат йочан ийготшылан келшыже.

Изложенийым (сочиненийым) аклыме годым тун шотышто теве мо шотыш налалтеш: изложенийыште текстым кулеш наре тичмашын, радам дене почын пуымо мо, сочиненийыште могай текст шочын; йылме ойыртемже могай: мутым чын кучылтмо мо, мут сочетанийым, предложенийым кузе чонгымо, орфографический грамотностьшо могай. Изложений ден сочиненийым тергыме годым II- III класслаште ик отметке шындалтеш, тудо пашан чыла могыржым авалтен иктешла. IV классыште изложений ден сочбненийын кугытыштым, шонымашым каласен пуаш турло мутым, ойсавыртышым, предложенийым кучылтмым шотыш налын, йылме лывыртыме паша кок отметке дене аклалтеш: иктыже - содержанияйлан да йылмылан; весыже - грамотностьлан.

Грамотностьлан отметке диктантым аклыме годсо гаяк. Изложений ден сочиненийын содержанияйышт ден йылмыштым аклыме годым чучкыдын ваплиялтше тыгай экшык шотыш налалтеш: темылан келшен толдымын возымо, изложений текстын содержанияйжым йонылыш каласкалыме, уто фактым, ужашлам пуртымо, текстысе ужашла коклаште кыл уке, предложений-влакым радам дене шындыл моштымо огыш, мут радамат лугымо, ик шомакымак кулеш деч посна пачаш-пачаш кучылтмо, южо шомакым йонылыш значений дене пуртымо.

"5" отметке шындалтеш: авторын текстшым изложенийыште чын да радам дене каласкален лекме, сочинений темым сайын почын пуымо, мутым кучылтмаште, мут сочетаний ден предложенийым чон'ымаште йонгылыш уке, тыгак орфографический йонгылыш деч посна возымо (1-2 торлатымаш лийын кертеш).

"4" отметке авторын текстшым изложенийыште чын, кулеш наре тичмашын каласкален лекмылан, сочинений темым почын пуымылан шындалтеш, но шонымым каласкалыме радам изиш лугалтеш, фактым кучылтмаште да йылме шотышто 2 - 3 йонылыш, тыгак 1 - 2 орфографический да 1 пунктуационный йонгылыш, 1 - 2 торлатымаш уло.

"3" отметке шындалтеш: изложений годым авторын текстше деч, сочинений .годым тема деч изиш коран'ме, шонымым каласкалыме радамым изиш лугымо, 2 - 3 предложенийым йонгылыш чонгымо, икгай мутым шуко кучылтмо (мутер нужна), содержанияй да йылме шотышто 3-6 йонгылыш, тыгак 3-5 орфографический, 1 — 2 пунктуационный йонгылыш, 1 — 2 торлатымаш уло.

"2" отметке шындалтеш: изложений годым авторын текстше деч, сочинений годым тема деч чотак коранме - кулешан эпизодлан, тун ужашым, тунг шонымашым да монь монден кодымо; шонымым каласкалыме радамым луген пытарыме, ужаш ден ужаш, предложений ден предложений коклаште кыл уке, шукож годым икгай мутымак кучылтмо (мутер пеш нужна), содержанияй да йылме шотышто 6 деч шуко йонылыш, тыгак 6 деч шуко орфографический, 3-4 пунктуационный йонылыш, 3-5 торлатымаш уло.

"1" отметке шындалтеш: тунемше изложений годым авторын текстшым нимыняр каласкален пуэн огыл, сочиненийым темлыме темылан возен кертын огыл, орфографический йонылыш 8 деч шуко, 5 пунктуационный йонылыш да 7 торлатымаш уло.

Изложений ден сочинений тунгалтыш класслаште тиде пашалан туныктышаш верч эртаралтыт, садлан начар отметке иктешлыше (итоговый) контрольный изложенийым возымо годым веле шындалтеш.

Возаш туныктышо изложений ден сочинений классыште учительын вуйлатымыж почеш сералтыт. Ик изложенийым учебникысе текст почеш, весым тунемше-влаклан палыдыме текст почеш эртараш пайдале. Эреак тыге алмаштылаш кулеш.

Шинчымашым, моштымым иктешлен аклымаш

Иктешлыше отметке кажне чырык да тунемме ий мучаште шындалтеш. Тидын годым тунемше-влакын грамотностьыштым ойлымо вашмутышт да возымо пашашт почеш аклыме результат, грамматикын темылажым кузе умылымышт, ойлымо да возымо годым шке шонымыштым курылтде каласкален моштымышт шотыш налалтыт. Иктешлыше отметкым шындыме годым тун' шотышто йоча-влакын возымо пащаштлан энертыман. Тунемше тиде пашалан чырык мучко начар отметкым налын гын, тудлан марий йылме дене чырыкым иктешлыше сай отметкым шындаш ок лий. Иктешлыше отметке шындыме жаплан тунемшын чыла шотыштат кузе ямдылалт шумажым чын ончыктышаш; тиде ончычсо моло отметкым шотыш налын шындыме ала-могай кокла шотан отметке огыл.

Календарно-тематический планирований

Урокын номерже	Урокын темыже	Жап	
		План почеш	Фактич.
	1 чырык – 18 шагат		
	2 – 3 классыште тунеммым ушештарымаш – 13 шагат.		
1.	Предложений. Главный да второстепенный член – влак.		
2.	Предложений – влакын турло лиймышт.		
3.	Диктант.		
4.	Мут сочетаний		
5.	«Моктанчыкым йоратыше уке» изложений		
6.	Мутын составше.		
7.	Йук ден буква- влак. Гласный, согласный – шамыч.		
8.	«Шортньо шыже» сочинений.		
9.	Ойлымаш ужаш-влак. Лум мут.		
10.	Ойлымаш ужаш-влак. Пале мут.		
11.	Ойлымаш ужаш-влак. Глагол.		
12.	Ойлымаш ужаш-влак (иктешлымаш)		
13.	«Аля ден Алик» изложений		
	Предложений ден мут сочетаний- 43 шагат		
14.	Текст. Мо тугай текстын темыже? Текстын ужашыже – влак.		
15.	Текст . Ужаш – влак кокласе кыл.		
16.	Икымше чырыкыште тунеммым иктешлымаш.		
17.	Контрольный диктант. (Икымше чырыкыште тунеммым тергыме диктант)		
18.	«Мыйын шонымем» сочинений.		
	2 чырык – 14 шагат		
19.	Текстын турло лиймыже. Повествований, описаний, шонкалымаш.		
20.	Текст (иктешлымаш).		

21.	Контрольный диктант. («Текст» тема почеш)		
22.	Главный да второстепенный член – влак.		
23.	Второстепенный член – влак. Дополнений.		
24.	Второстепенный член – влак. Дополнений.		
25.	«Ушанле пий» изложений		
26.	Второстепенный член – влак. Определений.		
27.	Второстепенный член – влак. Определений.		
28.	Второстепенный член – влак. Умландарыше член.		
29.	Второстепенный член – влак. Умландарыше член.		
30.	Второстепенный член – влак (иктешлымаш).		
31.	Кокымшо чырыкыште тунеммым иктешлымаш.		
32.	Контрольный диктант (Кокымшо чырыкыште тунеммым тергыме диктант)		
	3 чырык – 20 шагат		
33.	Распространённый да распространённый огыл предложений – влак.		
34.	Распространённый да распространённый огыл предложений – влак.		
35.	«Теле толмым вучышна» сочинений.		
36.	Икгай членан предложений – влак. Икгай подлежащиян предложений – шамыч.		
37.	Икгай членан предложений – влак. Икгай сказуемыан предложений – шамыч.		
38.	Икгай членан предложений – влак. Икгай дополнениян предложений.		
39.	Икгай членан предложений – влак. Икгай определениян предложений.		
40.	Икгай членан предложений – влак. Икгай умландарыше членан предложений		
41.	Икгай членан предложений – влак (иктешлымаш).		
42.	Контрольный диктант. («Икгай членан предложений – влак» тема почеш)		
43.	Простой да сложный предложений.		
44.	Сложносочинённый предложений.		
45.	Сложносочинённый предложений.		

46.	«Мыйын авам (ковам, туныктышем)» сочинений.		
47.	Сложноподчинённый предложений.		
48.	Сложноподчинённый предложений		
49.	«Чоялык» изложений.		
50.	Сложный предложений (иктешлымаш).		
51.	Кумшо чырыкыште тунеммым иктешлымаш.		
52.	Контрольный диктант. (Кумшо чырыкыште тунеммым тергыме диктант)		
	4 чырык- 16 шагат		
53.	Вияш ой.		
54.	Вияш ой.		
55.	Предупредительный диктант.		
56.	Вияш ой.		
	Предложений ден ойлымаш ужаш – влак – 12 шагат		
57.	Лум мут, пале мут, глагол.		
58.	Олмештыш мут.		
59.	Олмештыш мутын числа, лица да падеж дене вашталтмыже.		
60.	Олмештыш мут (иктешлымаш).		
61.	Контрольный диктант. («Олмештыш мут» тема почеш)		
62.	Чот мут.		
63.	Шотлымо да радам чот мут.		
64.	Наречий.		
65.	Верым, жапым, кузе лиймым ончыктышо наречий.		
66.	Нылымше чырыкыште тунеммым иктешлымаш.		
67.	Идалык мучко тунеммым иктешлымаш.		
68.	Итоговый контрольный паша.		